

P+
SPECIAL

Jaargang 21
Week 22 | 2023

Directeur Carol Gribnau

Stichting DOEN
zet koers
naar vier transitie's

Duurzaam

scouten

Algemeen directeur Carol Gribnau van Stichting DOEN proeft de Marokkaanse gerechten van 'Mama Zohra', een van de 50 wereldkoks van de catering Mama's Koelkast. Het is een van de baanbrekende startups die DOEN ondersteunt, op weg naar 'een samenleving waarin iedereen meetelt'.

TRANSITIONS

DOEN ZOEKT DUURZAME EN SOCIALE VOORLOPERS

Een nieuwe directeur, een vernieuwd beleid. Carol Gribnau vereenvoudigde de organisatie van Stichting DOEN. Met haar team gaat ze de komende jaren actief op zoek naar voorlopers die transitie vormgeven. Noem het duurzaam scouten. Wie is deze Carol Gribnau? En hoe kreeg ze, met co-directeur Idriss Nor, haar eigen financiers zo ver om samen voor zo lange tijd op avontuur te gaan?

“Nooit denken: dit kan niet”

Carol Gribnau (1965) mist een vraag. Vinden wij het dan niet bijzonder dat stichting DOEN wél de vrijheid van de hoofd-financiers krijgt om te experimenteren? Andere maatschappelijke organisaties moeten in steeds kortere tijd steeds meer cijfermatige bewijzen van geboekte successen opleveren... De Postcode Loterij en de Vriendenloterij geven haar organisatie een jaarlijks bedrag van rond de 30 miljoen euro mee om het nieuwe beleid vorm te geven. Met de eigen middelen daarbij opgeteld is er zo voor de periode 2023-2027 jaarlijks 32 miljoen beschikbaar.

Gribnau: “Wij krijgen heel veel vrijheid om risico’s te nemen. Voorlopers te ondersteunen, op basis van vertrouwen. Flexibel te zijn. Er is nog heel veel ruimte voor vernieuwing. En soms begint dat heel klein. Dat wij op basis van onze nieuwe strategie, ons nieuwe kompas, weer vijf jaar door kunnen, dat is waanzinnig. Dat je als organisatie die zekerheid hebt en dat vertrouwen van je financiers. Best uniek ook.”
Varend op dit ‘kompas’ wil DOEN maar liefst vier grote maatschappelijke transitities versnellen. Als geen ander weet Gribnau dat zulke processen niet in een periode van enkele jaren bewijsbare resultaten zullen opleveren: “Als je echt een verandering wilt zien, dan moet je daar twintig jaar voor uittrekken.”

De vraag van Gribnau aan het einde van het gesprek is heel begrijpelijk, voor wie weet waar ze vandaan komt. Ze heeft het vroeger wel anders meegemaakt. Sterker nog: ze weet precies hoe in het ontwikkelingswerk de haast om op korte termijn resultaten te realiseren inmiddels de overhand heeft. “Ik heb best lang aan de andere kant gezeten, aan de ontvangende kant. Ik heb daar de internationale, en dus steeds complexere tenderprocedures zien opkomen. Je wint zo’n tender van drie jaar en daarna moet er weer opnieuw ingeschreven worden. Dan kan er dus een hele andere partij, die op jouw plek niet heeft gewerkt, voor een vergelijkbare opdracht worden gevraagd. Zo kun je dus niet doorbouwen op de relaties die er ondertussen zijn opgebouwd, terwijl je weet dat het project waar je aan werkte een veel langere adem vergt. Door die projectfinanciering hebben we wat er moet gebeuren steeds meer opgeknipt, terwijl de wereld steeds complexer wordt. We hebben echt verandering nodig, die dieper gaat. Sociale verandering is heel moeilijk in traditionele projecten te vatten.”
De biologie begon als ontwikkelingswerker voor SNV in Nepal.

Herinneringen aan die tijd komen heel makkelijk weer naar boven, op de plek waar we hebben afgesproken. Het vergaderkamertje van de wereldcateraar Mama’s Koelkast is pal boven de keuken ingericht. Door de open ramen overstemmen sissende pannen soms het gesprek. Zoete tropische geuren betoveren de ruimte. “Voor Indiaas eten mag je me ’s nachts wakker maken”, bekent Gribnau.

“Wakker maken voor Indiaas eten”

Dan is ze bij Mama’s Koelkast aan het goede adres: in de gloednieuwe winkel in de Amsterdamse Jordaan staat een aparte koelkast voor Indiase gerechten. Massala Curry. Butter Chicken. Mango Lassi. Deze cateringservice is een van de meest recente projecten die met steun het VriendenLoterij Fonds (onderdeel van DOEN) van start kon gaan, werk biedend aan maar liefst 50 authentiek kokende moeders uit alle werelddelen, die in Nederland elkaars vriendinnen werden. Inclusief Nederlandse moeders, voor de liefhebber van de Hollandse pot.

Gribnau begon haar internationale werk van Nepal, in een sterk achtergebleven gebied. Ze leerde de taal. In haar vrije tijd bleef ze in het land, om lange bergtochten te maken, met uitzicht op de hoge Himalaya-pieken. Deed ze ook de klassieke Annapurna-trek, vanuit Pokhara? Oh ja. Kwam ze tot in Jomsom, voor vrijwel alle doorzetters het ultieme einddoel? “Nog wat verder”, zegt ze, op bescheiden toon.

Dat je een lange adem moet hebben, bewijst ze tot op de dag van vandaag. Regelmatig pakt ze de fiets, om van haar woonplaats Weesp naar het kantoor van DOEN aan de Amsterdamse Zuidas te fietsen, toch al gauw een afstand van 17 kilometer.

Op de elektrische fiets?

“Nee hoor, op de gewone fiets. Er is niks mis met mijn benen.”

Dat is toch al gauw een half uur fietsen?

“Vijftig minuten, ja.”

Waarom doe je dat?

“Omdat ik het heel fijn vind om buiten te zijn en om te bewegen.”

Directeur Carol Gribnau van Stichting DOEN vaart op een nieuw kompas. Haar doelen liggen ver achter de horizon: “Als je echt een verandering wilt zien, dan moet je daar twintig jaar voor uittrekken.”

Ik ben wel iets voorzichtiger geworden. Ik heb afgelopen winter een hersenschudding opgelopen. Maar ja, die link naar de natuur, naar biologie, die is er niet voor niks. Naar mijn werk fietsen is voor mij een kans om door de week toch even buiten te zijn.” Lange fietsritten geven ook tijd om na te denken. “Ik kan zo de frisse lucht door mijn hoofd laten blazen, langs alle ideeën die er zijn.”

‘Ecosystemen van voorlopers’

Ondanks een lastige start voor Gribnau in coronatijden met een ‘onbemend’ kantoor, begon bij het team van DOEN in deze periode toch het denken over een andere manier om de organisatie in te richten. Waarom in plaats van zeven afgekaderde programma’s de aandacht niet beperken tot drie hoofdthema’s: regeneratieve economie, solidaire samenleving en kracht van verbeelding? Zelfs deze thema’s zijn in praktijk nog vaak overlap-pend. Pionierende ondernemers laten zich vaak niet in één hokje stoppen, maar combineren juist verschillende transitities. Zo zou tijd vrijgespeeld kunnen worden om er meer op uit te gaan, om via de eigen netwerken nog ontbrekende partners te vinden die de transities kunnen ondersteunen. Een uitnodigende houding, met DOEN als verbinder. Alle deuren en ramen open. Een eerder experiment op dit gebied met de DOEN Textielcall had heel wat nieuwe ondernemers opgeleverd, voorlopers op het gebied van circulair ontwerpen en produceren van circulaire kleding. Gribnau: “We hebben nu bewust ruimte en flexibiliteit in de organisatie ingebouwd.”

In het Kompas kwam het uiteindelijk zo te staan: ‘De komende jaren zal DOEN de (al bestaande, red.) netwerken nog meer uitbreiden, om zo ook zelf voorlopers te kunnen scouten. (-) DOEN zal vaker investeren in ‘ecosystemen’ van voorlopers: de platforms, werkplaatsen, sectorversterkende organisaties, broedplaatsen en netwerken die individuele voorlopers verder kunnen brengen. DOEN brengt actief partners, financiers en experts uit haar eigen netwerk bij elkaar of maakt grotere gezamenlijke programma’s mogelijk.’

Alweer een les uit haar vele jaren voor SNV en de ontwikkelingsorganisatie Hivos, waar haar laatste baan ‘program director green society’ was. “Sociale verandering gaat toch voor een groot deel over relaties. Over hoe verschillende mensen, verschillende organisaties, met elkaar tot iets komen. Relaties vragen gewoon tijd. Tijd om vertrouwen in elkaar te krijgen, tijd om beweging te krijgen.”

Vandaar de keuze voor een ‘kompas’, met een kompasnaald die richting aangeeft zonder dat je weet wat je onderweg gaat tegenkomen?

“Twintig jaar is een lange tijd. Je kan niet voorspellen hoe de wereld er dan uitziet. Dat wordt een zoektocht. En het zijn uiteindelijk mensen zelf die met ideeën moeten komen, die kunnen wij niet voor mensen bedenken. Dat vind ik heel mooi bij DOEN. Wij hebben wel een agenda, maar we nodigen iedereen met ideeën uit om aan die agenda invulling te geven. Zo van: kom maar met de aanvragen. Laten we met elkaar in gesprek gaan. Wat is een regeneratieve economie? Hoe kijk je daartegen aan? Wat zijn de ideeën die je daarover hebt? En vanuit daar echt kijken van: hé, waar zit de beweging? Voelen mensen de noodzaak?

“Wat mensen vaak zeggen over DOEN is van: als je een gek idee hebt, een idee waarvan je echt denkt, als dit eens zou lukken, een idee waar andere financiers niet op reageren, dan is dat precies het soort van idee waarvoor je bij DOEN moet zijn. Dat vind ik zo mooi. Dat je je continu blijft afvragen: wat nu als dit eens lukt? Welke impact kan dat dan wel niet genereren? Een fantastisch voorbeeld is die groep kunstenaars die met het idee speelden om mobiele telefoontjes samen te stellen uit goede grondstoffen. Een toestel dat je ook nog eens zo maakte dat je verou-

De startup Mama's Koelkast heeft in de winkel ook echte koelkasten met daarin wereldkeukens staan, zelfs een voor de kleintjes, met gerechten als 'verborgen groenten'.

derde onderdelen zou kunnen vernieuwen. Vanuit een kunstproject is deze Fairphone uitgegroeid tot een onderneming die onlangs miljoenen euro's heeft opgehaald. Dat zou ik graag zien, meer van dat soort ideeën. We noemen dat zelf 'radicale verbeelding'."

"De acupunctuurpunten binnen systemen"

Zijn er meer voorbeelden van partijen die DOEN al vrij snel steunde? "Die zijn er heel veel. Rondom duurzaam vervoer heeft DOEN veel gedaan. De groei van de OV-fiets, de elektrische laadpalen. De komst van FSC-papier. Wat heeft DOEN allemaal niet gefinancierd door de jaren heen? Dat zijn duizenden initiatieven. Gigantisch veel. Collectieve energiecoöperaties, ook zo'n mooi voorbeeld. Daar geloof ik ook heel erg in. Een individueel project of een individuele ondernemer gaat over het algemeen niet die beweging op gang brengen. Het is het totaal aan initiatieven die je daarvoor nodig hebt. Het is bijna een beweging van *changemakers* eigenlijk, die we ondersteunen. Op het gebied van duurzame energie hebben we dus twee jaar geleden een evaluatie laten uitvoeren. Wat heeft nou die ondersteuning over een periode van meer dan tien jaar opgeleverd? En dan zie je gewoon dat DOEN in die energietransitie heel gericht voorlopers heeft ondersteund, maar ook partijen die daarboven hangen, die de nieuwe sector breed verbinden. Dat vind ik dus heel boeiend. Hoe je, los van individuele initiatieven van pioniers en koplopers, gaat kijken naar die systeemverandering. Hoe kun je gaan zitten op de acupunctuurpunten binnen systemen? Hoe kun je daar meerdere voorlopers op ondersteunen, zodat daar uiteindelijk massa ontstaat, een beweging van verandering?"

Vandaar dus de keuze voor dat kompas. Je realiseert je wel dat je niet rechtuit naar het noorden kunt zeilen? Als de wind verkeerd staat zul je toch moeten laveren.

"Ja, die stip op de horizon en de weg daarheen is geen rechte weg. Maar het kan ook zijn dat omstandigheden veranderen en je opeens de wind in de zeilen hebt. In de covidtijd hadden we bijvoorbeeld een partner in India op het gebied van duurzame energie. Die liet ons weten: wij kunnen iets betekenen door koeling op het platteland aan te bieden om de vaccins goed te houden. Plekken waar nog geen toegang tot energie was. Toen hadden we daar wel een discussie over. Moeten we dit nu wel doen? We zitten daar in de duurzame energie, niet in de gezondheidszorg. Toch hebben we besloten: dit moeten we juist wél doen, nu. Dit is juist zo'n moment waarop je kan laten zien hoe duurzame energie in een crisis een oplossing kan zijn. Dat helpt de transitie in bredere zin. En dat hebben we vervolgens ook zien gebeuren. Die partner is daar met een stuk financiering van ons aan de slag gegaan. De

overheid heeft gezien wat voor verschil dat maakte en heeft deze partner nu uitgenodigd om samen in één of twee Indiase staten rurale gezondheidsklinieken van duurzame energie te gaan voorzien. Nou, dan heb je die transitie toch een flinke duw in de goede richting gegeven. Dus nooit denken: dit kan niet."

Daarom een kompas in plaats van een gedetailleerd vijfjarenplan.

"Ja, want als het bij gezondheidsklinieken kan, dan kan het misschien ook bij scholen. En als bij scholen kan, dan kan het misschien ook wel bij kleine bedrijfjes. Dat is volgens mij het denken vanuit een transitie, waarin je ontwikkelingen breder moet zien. Niet heel eng denken van: oh, maar gezondheidszorg, dat is niet ons ding. Daarom schetsen onze vier transities (zie kader) heel breed hoe een gewenste samenleving er volgens ons uit kan zien."

"De stem van bomen"

In de duurzaamheidswereld bevolkten CEO's van grote bedrijven jarenlang de podia, waar zij graag verkondigden dat zij 'het' allemaal voor hun kleinkinderen deden. Niet dat ze de volgende dag een stuk grond kochten om daar de bomen op te planten - waar die kleinkinderen later een huis van zouden kunnen bou-

Wat zijn de transities die DOEN voorstaat?

DOEN zet in op het versnellen van vier grote systeemtransities. Het kompas dient daarbij als richtinggevend symbool.

1

De transitie van een lineaire naar een circulaire economie.

Ons huidige systeem is gebaseerd op het gebruiken van grondstoffen voor producten die naderhand worden weggegooid. DOEN wil dat we van dit lineaire denken naar een circulaire economie bewegen, waarbij producten zodanig worden ontworpen dat grondstoffen opnieuw kunnen worden gebruikt.

2

De transitie van groeiende ongelijkheid naar een wereld waarin iedereen meedoet en meetelt.

DOEN streeft naar een sociale en inclusieve wereld, waarin iedereen zich thuis voelt en waarin diversiteit als een verrijking wordt gezien. Een samenleving waarin solidariteit vanzelfsprekend is, die mensen verbindt en alle burgers écht gelijke kansen biedt en waardevol werk.

3

Een samenleving die gemeenschappelijke vooropstelt.

DOEN ziet dat burgercollectieven in staat zijn om het gemeenschappelijke voorop te stellen. Zij vinden op lokaal niveau praktische oplossingen voor de grote maatschappelijke uitdagingen. Bijvoorbeeld door energiecoöperaties op te richten, bewonersbedrijven of door met alternatieve eigendomsmodellen te werken.

4

Een samenleving waar ruimte is voor radicale verbeelding.

Kunstenaars, innovatieve ondernemers en ondernemende burgers helpen ons om onze blik te verruimen en te veranderen. Zij stellen ongemakkelijke vragen, prikkelen, laten alternatieven en nieuwe toekomstperspectieven zien.

De koks van Mama's Koelkast komen uit verschillende culturen.

- › wen. De aandacht voor SDG 15, leven op het land, is nog steeds abominabel te noemen. Ondanks de vele beloftes aan kleinkinderen zijn bomen als de beste CO₂-vangsters ter wereld nog steeds geen onderdeel van de jaarverslaggeving geworden. Ook daar staat Carol Gribnau als persoon heel anders in, wanneer zij begint over duurzaam landbeheer.

“Binnen het denken over een circulaire economie zien we dat regeneratie nog best weinig aandacht krijgt. Daarom hebben we

dat als thema genomen. Landschappen, landschapsherstel, voedsel, herstel van bodem, van bos. We hebben de aarde de afgelopen tientallen jaren behoorlijk uitgeput. Zelfs tot op een niveau dat het onze eigen bestaanszekerheid begint aan te tasten. Dus je moet naar herstel. Ik denk dat dit een mondiale opgave is. Maar ook in Nederland is het nodig. Wij zijn natuurlijk ook niet heel goed omgegaan met onze natuurlijke hulpbronnen. Water begint wel echt een vraagstuk te worden. Daar waar we het voorheen zo snel mogelijk wilden afvoeren, moeten we gaan nadenken hoe we dat veel meer kunnen gaan vasthouden. En als we het hebben over een regeneratieve economie: hoe kan het toch dat we als mens zo ver verwijderd zijn van die natuur? En hoe kunnen we die natuur weer een stem gaan geven in het debat daarover? De stem van bomen? De stem van de Noordzee?”

Hoe komt het volgens jou dat we zo ver van de natuur zijn afgedreven?

“Dat is een hele grote vraag. Tijdens mijn internationale werk zag ik dat de relatie van arme mensen en hun natuurlijke omgeving

Wat is er zo bijzonder aan Mama's Koelkast?

De 50 beste kookmoeders uit alle werelddelen zijn verenigd in het cateringbedrijf Mama's Koelkast.

Initiatiefnemer Aalihay Bochhah opende met haar team in de Amsterdamse Jordaan nu ook een winkel waar kant-en-klare maaltijden gereed staan. Het VriendenLoterij Fonds, onderdeel van Stichting DOEN, zorgde voor de financiële ondersteuning van deze bijzondere startup.

Aalihay Bochhah staat nog middenin de bloemenzee van de opening. Ze opent een voor een de koelkasten in de winkel. De Marokkaanse kast staat al gevuld met bakjes om mee te nemen. Aan de balie zijn nog wat Turkse lekkernijen over. Tegelijkertijd legt ze de hand aan enorme tray's met bontgekleurde maaltijden. “We moeten zo naar een feest in Rotterdam, om dit uit te serveren.” Zodra de kookstellen vrij zijn begint een tweede shift aan moeders, aan de volgende bestelling.

Het is haar droom, die alweer tien jaar geleden begon. “Mijn Marokkaanse moeder was overleden. Een paar maanden later vond ik haar laatste bakjes Marokkaanse erwtensoep en harira in mijn vrieskist. Ik kon ze niet opeten, maar ik wist hoe bijzonder ze kon koken. Boordevol liefde en passie. Gerechten die je nergens kunt vinden: niet in de supermarkt, niet in een bedrijfskantine of in een afhaalrestaurant. Mijn moeder had net als alle andere moeders uit andere landen die in Nederland zijn komen wonen, haar kookkunsten van huis meegenomen.”

Aalihay begon daarna moeders uit alle windstreken te verzamelen. Ze selecteerde streng. Wat er gekookt werd moest heel authentiek en vooral heel erg lekker zijn. De bijvangst: vrouwen uit tal van culturen raakten met elkaar aan de praat, vertelden

elkaar levensverhalen en vonden steun en ook troost bij elkaar wanneer het leven niet meezat. Aalihay bundelde zo prachtig kokende mama's uit Brazilië, China, Syrië, Oost-Europa, Spanje, Israël en Mexico. Ook de Hollandse moeder is vertegenwoordigd. Twintig verschillende keukens bij elkaar.

Om dit proces te versterken startte ze ook een Mama's Koelkast Academy, die de vrouwen een opleiding tot zelfstandig ondernemer in de catering aanbiedt. In de nieuwe winkel geven de moeders aan ieder die dat wil ook kooklessen. Daarmee put Aalihay uit haar eigen opleidingen: hbo pedagogiek bij InHolland. Maar ook deed ze journalistiek werk voor de NOS, wat haar bij presentaties weer goed van pas komt.

Initiatiefnemer Aalihay Bochhah voor de pas geopende winkel van Mama's Koelkast in de Amsterdamse Jordaan.

heel direct was. Hier wordt onze voedselvoorziening door een kleine groep mensen verzekerd. De meesten van ons zijn niet meer verbonden met het verbouwen van voedsel. Dan hebben we ook nog een economisch systeem dat de waarde van grondstoffen erg onderwaardeert.”

DOEN ondersteunt organisaties die de link tussen boer en stad weer tot stand brengen, zoals bijvoorbeeld de Herenboeren. Maar ben jij zelf in Weesp ook niet actief op dit gebied?

“Ja, ik zeg altijd: zet mij buiten in de natuur neer met een groep mensen en ik floreer. Ik ben dus ook betrokken bij een lokaal voedselinitiatief. De initiatiefnemers zijn begonnen vanuit de gedachte: we gaan een Herenboerderij opzetten, maar dat lukte niet helemaal. Dus dit is een aanpassing op het concept. Nu hebben we met bijna 200 huishoudens een gezamenlijke moestuin. Drie tuinders doen het grote werk, zij zijn de echte kenners en houden deze biologische moestuin draaiende. We zitten op een stuk land van een biologische melkveehouder. Ik vind het heel mooi, omdat waar we bij DOEN aan werken, ik dicht bij huis ook kan realiseren.”

“Drie keer per dag kiezen welke natuur je wilt”

Ze leert nog elke dag bij, wil Gribnau maar zeggen. “Dan komen vragen op als: ook al zijn we met 200 huishoudens, maakt ons dat nou een collectief, of zijn we community? Wat is er nodig om die gemeenschap sterker te maken? En staan we daar allemaal hetzelfde in? Waarom zijn we aangehaakt en wat betekent dat dan? Dat gesprek begint nu langzaam op gang te komen. En ook om van dichtbij mee te maken hoe lastig het is om iets heel nieuws en heel anders neer te zetten. Hoe lastig het kan zijn om een gemeente mee te krijgen, of buurtbewoners. Dus ja, als je het hebt over de relatie tussen mens en natuur, denk ik: voedsel is de meest directe uiting van onze relatie met de aarde. Drie keer per dag eet je. Drie keer per dag heb je een keuze welke natuur je wilt. Ik ga dus niet mee met mensen die zeggen dat we de relatie met de natuur zijn kwijtgeraakt en dat natuur iets abstracts is geworden. Voedsel, dat is gewoon het antwoord. Dat verbindt ons zo direct.”

Kiezen doe je in de winkel dus niet met je portemonnee, maar met je buik?

“Haha. Een kunstenaar met wie ik ooit heb gewerkt, zei: eigenlijk is eten een hele intieme bezigheid. Je stopt iets wat uit die natuur komt in je mond. Het gaat door je hele lijf heen. Gek dat zo weinig mensen dat beseffen.”

Het is niet langer te harden, praten over eten pal boven een keuken waar nu de geur van knoflook zich mengt met oriëntaalse

kruidenmengsels. Is dit niet Ras-el-Hanout, wat we ruiken? Gribnau wil het weten en daalt het trappetje af. De Marokkaanse ‘Mama Zohra’ schept zojuist goudgekleurde aardappelpartjes om, nog heet uit de oven. Willen we proeven? Ja graag. En ook het recept horen, natuurlijk. Gribnau blijft nog lang napraten met de ‘mama-koks’ voordat ze weer op huis aangaat. Ze krijgt uit de Marokkaanse koelkast nog een cadeautje mee. Een couscous die Mama Zohra maakte met groenten en gekarameliseerde uitjes en rozijnen. De rit naar huis duurt ditmaal extra lang. ■

Website

- + Het kompas van stichting DOEN
- + Mama's Koelkast

+ TEKST JAN BOM

+ FOTOGRAFIE TAMMY VAN NERUM EN P+

+ ART DIRECTION BUREAU BOUDEWIJN BOER EN STUDIO 10

+ UITGEVERIJ ATTICUS BV + WWW.P-PLUS.NL